

УДК 373.31

Особливості формування етики міжособистісних відносин молодших школярів

Світлана Губська,

учитель початкових класів ХСШ № 166 «Вертикаль», Харків

Проблема формування етики міжособистісних відносин школярів усе частіше привертає увагу філософів, педагогів, психологів, соціологів. Це пов'язано, головним чином, з деморалізацією життя суспільства. У зв'язку з цим виникає потреба в особистості, що здатна на активну роль у збереженні й примноженні соціальних цінностей, співжиття у соціумі за загальнолюдськими нормами. Ця здатність розвивається в процесі формування етики міжособистісних відносин школярів, основи якої закладаються у молодшому шкільному віці.

Питання етики міжособистісних відносин школярів розглядалися відомими педагогами. Взаємозв'язку етичних уявлень і поведінки дитини надавав увагу А. Макаренко [3]. В. Сухомлинський висвітлював різні аспекти етичного виховання особистості [5]. Провідну роль етичних відносин у шкільному колективі розглядала В. Білоусова [1]. Та питання етики міжособистісних відносин молодших школярів залишаються і до цього часу недостатньо розглянутими і потребують подальшого дослідження.

Мета статті — розкрити особливості формування етики міжособистісних відносин молодших школярів. Визначити ефективні форми роботи з учнями 6–10 (11) років загальноосвітньої школи.

Етика міжособистісних відносин виділяє одну зі сфер суспільного життя підрастаючого покоління і охоплює різні напрямки взаємодії учнів, такі як спілкування, дружні стосунки, любов, сімейне

життя, поведінку, суспільство, навколишнє середовище тощо. Ми вважаємо, що етика міжособистісних відносин — це *суб'єкт-суб'єктна взаємодія, побудована на основі етичних якостей та рефлексивних здібностей дитини, що включає суб'єктивне сприйняття навколишнього світу через призму почуттів і відображає особисте ставлення школярів до оточуючих*. Такий підхід, на нашу думку, не тільки розкриває сутність етики міжособистісних відносин, а і враховує вікові зміни школярів.

Ці зміни в молодшому шкільному віці (від 7 до 10–11 років) мають деякі особливості. Насамперед, учні початкових класів імпульсивні — схильні негайно діяти під впливом безпосередніх імпульсів, спонукань, не подумавши і не зваживши всі обставини, за випадковим приводом. Віковою особливістю є і загальна недостатність волі: молодший школяр ще не володіє великим досвідом тривалої боротьби за намічену мету, подолання труднощів і перешкод. Він може опустити руки при невдачі, втратити віру в свої сили і можливості.

Нерідко спостерігаються примхливість, впертість. Звичайна причина цього — недовіра сімейного виховання. Дитина звикла до того, що всі її бажання і вимоги задовольнялися, вона ні в чому не бачила відмови. Примхливість і впертість — своєрідна форма протесту дитини проти тих твердих вимог, які йому пред'являє школа, проти необхідності жертвувати тим, що хочеться, в ім'я того, що треба.

Молодші школярі дуже емоційні. Все, що діти спостерігають, про що думають, що роблять, викликає у них емоційно забарвлене ставлення. Молодші школярі не вміють стримувати свої почуття, контролювати їх зовнішній прояв, вони дуже безпосередні і відверті у вираженні радості, горя, смутку, страху, задоволення або незадоволення. Вони емоційно нестійкі, їм притаманні часта зміна настроїв, схильність до афектів, короткочасні і бурхливі прояви радості, горя, гніву, страху тощо [4].

 тже, негативні прояви в поведінці учнів початкових класів, обумовлені віковими особливостями, заважають формуванню етики міжособистісних відносин учнів 7–10 (11) років.

Подоланню імпульсивності, нестійкої емоційності, примхливості молодших школярів сприяє розвиток моральних якостей особистості: соціальних (колективізм, солідарність, товаришування, відповідальність); гуманістичних (гуманність, доброзичливість); якостей, пов'язаних з відношенням до розподілу цінностей (справедливість, вдячність); якостей, пов'язаних з особливостями морального регулювання поведінки (честь, сором, самолюбивість) [2, с. 12–13]. Сформованість у дитини моральних якостей передбачає здатність обирати для себе ті чи інші дії, вчинки, поведінку, позицію в житті, тобто передбачає етичну спрямованість самовияву в певному життєвому просторі.

Крім сформованості моральних якостей дитини, на етику міжособистісних відносин учнів початкових класів впливає уміння дітей спілкуватися відповідно до своєї ролі у колективі однолітків. Саме під час спілкування учнями засвоюються норми соціальної поведінки, норми моралі, відносини рівності і поваги один до одного, програються різні ситуації майбутнього життя. Школярі свідомо або випадково приймають на себе різні соціальні ролі (лідерство, контроль за товаришами, відповідальність тощо). В колективі з нездоровими стосунками

спостерігається низька успішність, погана дисципліна, пасивне життя. Деякі з дітей потрапляють в «психологічну ізоляцію»: з ними не хочуть дружити, відмовляються допомагати і т.ін. Тобто потреба людини в спілкуванні, в емоційних контактах залишається незадоволеною. Наслідками цього є те, що багато учнів не дотримуються правил етики міжособистісних відносин та у подальшому включаються в групи асоціальної спрямованості.

В. Білоусова виділяє моральні *вимоги до етичних відносин* у колективі: єдність слова і діла, повага, довір'я, вимогливість, ввічливість, такт, скромність, делікатність, чуйність і т.д. Найбільш різноманітними і вирішальними в системі відносин у шкільному колективі є відносини між учителями і учнями. Доброзичливі відносини позитивно впливають на результати роботи, погані ж — несприятливо позначаються на вихованні і навчанні учнів. Виховання всебічно розвиненої людини вимагає, щоб взаємини між учителями і учнями були гуманними і природними, базувалися на взаємній повазі, любові й довірі [1].

ІІІ роцес формування етики міжособистісних відносин передбачає сукупність послідовної, цілеспрямованої, систематичної взаємодії вихователя та вихованців з метою формування у них системи знань, почуттів, оцінок та поведінки згідно з етичними нормами суспільства. Формуючи етику міжособистісних відносин, треба, перш за все, розглядати особистість в системі її соціальних відносин і орієнтацій. Процесу формування етики міжособистісних відносин притаманні дві взаємопов'язані сторони: формування системи переконань і відносин, забарвлених відповідними етичними почуттями і стійкими формами поведінки. Створення в колективі атмосфери взаєморозуміння, взаємоповаги, високоморальної системи стосунків призводить до того, що кожному працюється і дихається легко. Але основними моральними принципами етики відносин у колективі є сумлінне ставлення до праці, гуманізм тощо.

Формування етики міжособистісних відносин молодших школярів за технологією здійснення має цілісний, системний характер і передбачає формування свідомості людини шляхом засвоєння нею основних категорій етики: добра, зла, гідності, чесності, обов'язку, відповідальності тощо, розвиток її емоційно-почуттєвої сфери, практичних навичок спілкування з ровесниками, вчителями, батьками, визначення морального змісту різних життєвих проблем; вміння знаходити рішення у повсякденних життєвих ситуаціях.

При формуванні етики міжособистісних відносин учнів початкової школи доцільно використовувати наступні *форми роботи*: ситуаційно-рольова гра, сюжетно-рольова гра, гра-драматизація, інсценування, гра-бесіда, гра-мандрівка, екскурсія, ігрова вправа, колективне творче панно, бесіда, тематичний зошит, ранок, свято, усний журнал, групова справа, оформлення альбому, уявна подорож, конкурси, ігри, школа ввічливості, демонстрація, розповідь, моделювання, інсценізація, вікторина, екскурсія, виставка малюнків, операція-рейд, виставка-ярмарок, переключка повідомлень, добродійна акція, хвилини з мистецтвом, година спостереження, година милування, спортивні змагання, козацькі забави, театральна вистава, ляльковий театр, ведення літопису класного колективу, веселі старту, естафети, догляд за рослинами і тваринами тощо.

Таким чином, сформованість у молодших школярів моральних якостей, дотримання етики відносин у колективі та поважне ставлення учнів один до одного сприяє зміні ставлення дитини до світу і до себе, розвитку самосвідомості і самовизначенню та появі бажання дотримуватися етики міжособистісних відносин. Ефективність формування етики міжособистісних відносин молодших школярів залежить від врахування характеру відносин, що склалися у колективі, вікових особливостей молодших школярів та використання різноманітних форм роботи з учнями.

Література

1. Білоусова, В.О. Етика взаємин у шкільному колективі / В.О. Білоусова. — К. : Знання, — 1980. — 43 с.
2. Емузова, Н.Г. Воспитание чувства чести и собственного достоинства у подростков : автореф. ... дис. канд. пед. наук. / Н.Г. Емузова — Майкоп, 1995. — С. 12–13.
3. Макаренко, А.С. Коллектив и воспитание личности : сборник / А.С. Макаренко. — Челябинск : Южно-Урал. кн. изд-во, 1988. — 264 с.
4. Скрипченко, О.В. Вікова і педагогічна психологія : навч. посіб. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. : 2-ге вид. — К. : Каравела, 2007. — 400с.
5. Сухомлинский, В. О. Хрестоматия по этике. / В. О. Сухомлинский — М., 1990. — 304 с.

15.01.2012